

vzájemnými vztahy mezi učitelem a žáky. Proč je faktor třídního klimatu z hlediska úspěšnosti žáků základních škol tak důležitý? Platí, že třídy s lepším klimatem se vyznačují obecně lepšími a osobnějšími vztahy mezi učiteli a žáky, a jsou tudíž i lepším pracovním prostředím pro výuku (podrobněji viz Hadj-Moussová 2012). Vzájemné vztahy v třídním kontextu pak budou logicky ovlivňovat i výkon žáků, a to v pozitivním smyslu v případě dobrého pracovního prostředí a dobrých vzájemných vztahů. Naopak rušivé třídní klima, které se bude mimo jiné projevovat špatnými vztahy nejen mezi žáky samotnými, ale současně také mezi žáky a jejich učitelem, budou s nejvyšší pravděpodobností mít na úspěšnost žáků vliv negativní. Vyrušující a nezvladatelní žáci mohou navíc snižovat motivovanost učitele.

S výše uvedeným souvisí velmi úzce také další proměnná, kterou je velikost třídy. Přestože je velikost třídy z hlediska ideálního počtu žáků dlouho diskutovaným tématem, nepanuje obecná shoda na tom, jaký počet je pro výuku nejefektivnější. Obecně panuje předpoklad, že menší třídy poskytují učitelům lepší podmínky a zázemí pro vybudování silnějších vztahů s žáky a možnosti individuální spolupráce s žáky, tedy i reakci a adaptabilitu na jejich specifické potřeby. Výuka v menších třídách se rovněž vyznačuje nižší mírou rušivého chování mezi žáky. Nelze však s jistotou říct, že nižší počet žáků ve třídě znamená automaticky lepší studijní výsledky. Velmi důležitým faktorem je zde osoba učitele a to, zda dokáže výhody menší třídy efektivně využít a zvýšit tak úspěšnost žáků těchto tříd (Graue et al. 2007; Finn, Wang 2002; Anderson 2002; Lazear 1999).

Další kapitola – **Problematika využívání ICT ve výuce a její vliv na výsledky žáků** – se věnuje jednomu z aktuálně nejvíce diskutovaných témat v rámci moderního vzdělávání, a tím je využívání informačních a komunikačních technologií (ICT). I přes zřejmý potenciál, který ICT nabízí nejen z hlediska atraktivnější výuky pro žáky, ale také z hlediska efektivity ve vzdělávání, se současně studie věnující se problematice ICT ohledně vlivu těchto technologií ve výuce neshodnou (viz např. Liu 2004; Reynolds, Treharne, Tripp 2003; Underwood 2004; Wellington 2005). Pozitivní dopad zařazení ICT do výuky ukazuje např. studie Chandra, Lloyd 2008. Už dřívější studie České školní inspekce naznačily, že pozitivní vliv ICT se neprojeví automaticky ani při co největší míře využívání ICT ve výuce, ani při absolutním nevyužívání. Ideální tak bude zřejmě střední cesta, tedy umírněné využívání ICT ve výuce a rovněž při domácí přípravě žáků na ni (ČŠI 2016; Kadíjevich 2015). Z hlediska toho, jakou formou jsou ICT využívány, můžeme shrnout dva základní faktory vztahující se k této problematice. Prvním je frekvence využívání ICT jak při výuce, tak při domácí přípravě, a druhým pak skutečnost, k čemu jsou ICT využívány. To potvrzují i některé studie, když docházejí k závěrům, že umírněné využívání prvků ICT v domácí přípravě na výuku je asociováno s pozitivním efektem na výsledky žáků. Pokud jsou ovšem prvky ICT doma žákům volně dostupné a jsou využívány spíše k zábavě, jejich efekt bude spíše negativní (viz např. Fuchs, Woessmann 2004).

Jisté je, že v důsledku pokroku a rozvoje ICT obecně dochází současně k nárůstu ve využívání těchto technologií ve výuce (Livingstone 2012; Becta 2009a; Becta 2009b; Korte, Husing 2006; Sheard, Ahmed 2007). Mezi nejčastěji využívané prvky patří osobní počítač nebo notebook včetně internetového připojení, audiovizuální technika, interaktivní tabule a v případě matematiky samozřejmě kalkulačky. Zejména počítače s internetem už jsou na většině škol běžným standardem. Jako problematický se v této souvislosti může ukázat faktor učitele, respektive skeptický postoj k moderním technologiím nebo např. nedostatek metodických kompetencí a dovedností pro efektivní využití ICT ve výuce. Zejména starší učitelé mohou mít obavy z využívání ICT, a to z důvodu nedostatečných znalostí a nízkého povědomí o možnostech, které tato technika nabízí. To je často důsledkem neschopnosti držet krok s technologickým vývojem, což se projevuje i v České republice. Řešení by mohlo skýtat další vzdělávání učitelů, které bude zaměřeno primárně na oblast ICT (Robová 2012; Burill et al. 2002; Kastberg, Leatham 2005; Nocar 2003). I tady je však potřeba zvážit motivaci učitele, která je pro úspěšné zařazení ICT do výuky důležitá. V kontextu testování PISA, které se zaměřuje na populaci patnáctiletých žáků, je na místě zmínit, že tato věková skupina vyrůstající v době moderních technologií je často v tomto ohledu zdatnější než někteří učitelé, což může na tyto učitele působit negativně.

Čím konkrétně tedy může zavádění ICT přispět z hlediska zkvalitňování výuky? Jedná se především o větší míru aktivizace žáků nebo zvýšení názornosti a efektivity výuky. K tomu je ovšem potřeba, aby byla škola a zároveň učitelé schopni vytvořit takové prostředí pro výuku, v němž budou využívány různé formy ICT tak, aby docházelo k většímu dobrovolnému zapojení žáků do výuky. V tomto kontextu je také nutné přizpůsobit tradiční učivo nové situaci (Cihlár 2008; Robová 2012). Nesmíme však směřovat k takovému extrému, že budou prvky ICT využívány nadbytečně i v případech, kdy je to zcela zbytečné. V reakci na uvedenou situaci se v posledních letech na některých základních školách začaly zavádět tzv. digitální třídy, jež měly za cíl integrovat moderní prvky ICT do výuky a následně monitorovat přínos těchto prvků ve výuce s ohledem na výsledky žáků. Digitální třídy jsou specifické tím, že jsou zaměřeny právě na digitální formu výuky. Ačkoliv se jedná o poměrně nedávný projekt, výsledky výzkumu fungování a přínosů digitálních tříd už nyní ukázaly, že žáci jsou v takových třídách zpravidla motivovanější a aktivnější. Jak ukázaly už předchozí sekundární analýzy, motivace žáků je pro další vzdělávání a vyšší úspěšnost nezbytná.

Následující kapitola – **Zájmové vzdělávání, doplňkové hodiny a motivace žáka ve vztahu k SES a výsledkům ve čtenářské gramotnosti** – se v rámci sekundární analýzy PISA 2018 zaměřuje na několik dalších dílčích témat, jež lze vnímat v kontextu socioekonomického statusu žáka nebo jeho skóre dosaženého v testech gramotnosti. Konkrétně se jedná o zájmové vzdělávání na školách, schopnost a ochotu škol poskytovat žákům doplňkové hodiny, které mohou